

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

УДК 378.015.31:172.47:001.8(045)

**НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ДО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ
СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Бабак Павло, аспірант кафедри соціальної роботи, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3739-5566>

E-mail: pavbabak@gmail.com

У статті розглядаються наукові підходи до формування готовності майбутніх соціальних працівників до патріотичного виховання молоді засобами соціокультурної діяльності в умовах сучасних суспільно-політичних викликів України. Розкрито практичну реалізацію цих підходів у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників через використання різноманітних форм та методів навчання (лекції, семінари, тренінги, проектна діяльність, практична підготовка). Визначено критерії та показники оцінювання рівня сформованості готовності за кожним з компонентів.

Ключові слова: готовність, майбутні соціальні працівники, патріотичне виховання, молодь, соціокультурна діяльність, наукові підходи, системний підхід, компетентнісний підхід, діяльнісний підхід, особистісно орієнтований підхід, соціокультурний підхід, аксіологічний підхід, професійна підготовка.

**SCIENTIFIC APPROACHES TO FORMING THE READINESS
OF FUTURE SOCIAL WORKERS FOR THE PATRIOTIC EDUCATION OF
YOUTH THROUGH SOCIO-CULTURAL ACTIVITIES**

Babak Pavlo, graduate student of the department of social work, Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3739-5566>

E-mail: pavbabak@gmail.com

The article examines scientific approaches to fostering the readiness of future social workers for the patriotic education of youth through socio-cultural activities in the context of contemporary socio-political challenges in Ukraine. The relevance of the research is обусловлена (обусловлена – dictated by, determined by) the necessity of strengthening the national consciousness and civic responsibility of the younger generation, particularly amidst military aggression and information warfare. The growing role of social workers as key agents of patriotic education and the significant potential of socio-cultural activities as an effective tool for influencing the value orientations of youth are emphasized.

*The research is based on a complex of complementary scientific approaches, including: the **systemic approach**, which allows for viewing the formation of readiness as a holistic system of interconnected components (motivational-value, cognitive, operational-activity, emotional-volitional) and influencing factors; the **competence-based approach**, focused on developing the integrated ability of specialists to effectively carry out patriotic education by mastering key professional competencies*

(patriotic, socio-cultural, organizational-methodological, communicative, pedagogical); the **activity-based approach**, which emphasizes the active participation of students in practical activities, modeling real professional situations; the **personality-oriented approach**, which takes into account the individual characteristics of students; the **socio-cultural approach**, which underscores the importance of using the cultural context; and the **axiological approach**, aimed at forming a value-based attitude towards patriotic education.

The practical implementation of these approaches in the process of professional training of future social workers through the use of various forms and methods of instruction (lectures, seminars, trainings, project activities, practical training) is revealed. Criteria and indicators for assessing the level of readiness formation for each component are defined.

The conclusions emphasize that the comprehensive application of the substantiated scientific approaches is key to the quality training of future social workers capable of effectively shaping the patriotic consciousness of youth and contributing to the development of civil society. Prospects for further research are outlined, aimed at the empirical verification of the developed provisions, the development of diagnostic tools, the study of the specificities of readiness formation in different categories of students, the analysis of the influence of the socio-cultural environment, the development of innovative pedagogical technologies, and the study of international experience.

Keywords: readiness, future social workers, patriotic education, youth, socio-cultural activities, scientific approaches, systemic approach, competence-based approach, activity-based approach, personality-oriented approach, socio-cultural approach, axiological approach, professional training.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах глибоких суспільно-політичних трансформацій, глобалізаційних процесів та інформаційної гібридної війни, питання національної ідентичності, патріотизму та громадянської відповідальності набувають особливої значущості для України [1]. Збереження суверенітету, територіальної цілісності та формування консолідованого суспільства, здатного протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, безпосередньо залежить від рівня патріотичної свідомості молодого покоління. Виховання молоді в дусі любові до Батьківщини, поваги до національної культури, історії та традицій, готовності до захисту національних інтересів є стратегічним завданням держави та суспільства [2].

У цьому контексті зростає роль соціальних інститутів, зокрема системи освіти та соціальної сфери. Майбутні соціальні працівники, як фахівці, що безпосередньо взаємодіють з молоддю, покликані здійснювати соціально-педагогічний супровід їхнього розвитку, сприяти формуванню активної громадянської позиції та патріотичних цінностей. Володіючи знаннями з соціальної педагогіки, психології, культурології та методів соціально-культурної діяльності, вони мають потенціал стати ключовими агентами патріотичного виховання.

Одним із найбільш дієвих інструментів впливу на формування патріотизму молоді є соціокультурна діяльність. Засоби мистецтва, культури, народних традицій, історичної спадщини здатні глибоко проникати в емоційну сферу особистості, пробуджувати почуття гордості за свою країну, викликати інтерес до її історії та культури, стимулювати активну участь у суспільному житті [3]. Різноманітні форми соціокультурної діяльності, такі як тематичні заходи, фестивалі, конкурси, виставки, екскурсії, волонтерські ініціативи, творчі майстерні, спортивні змагання, створюють сприятливе середовище для засвоєння патріотичних цінностей та формування національної ідентичності [13].

Недостатня розробленість теоретико-методологічних засад формування готовності майбутніх соціальних працівників до патріотичного виховання молоді засобами соціокультурної діяльності, фрагментарність існуючих підходів та зростаюча потреба суспільства у фахівцях, здатних ефективно здійснювати цю функцію, зумовлюють актуальність обраної теми дослідження. Визначення наукових підходів до формування цієї готовності є важливим кроком у розбудові ефективної системи

професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, здатної відповідати сучасним викликам та сприяти патріотичному вихованню молодого покоління українців.

З огляду на вищезазначене, **метою даної роботи** є обґрунтування наукових підходів до формування готовності майбутніх соціальних працівників до патріотичного виховання молоді засобами соціокультурної діяльності, що стане теоретичною основою для подальшої розробки відповідної педагогічної моделі.

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження формування готовності майбутніх соціальних працівників до патріотичного виховання молоді засобами соціокультурної діяльності зумовлена низкою вагомих чинників, що відображають сучасні реалії та потреби українського суспільства, особливо в умовах триваючої боротьби за національну ідентичність та суверенітет.

По-перше, національна безпека та консолідація суспільства. В умовах військової агресії та інформаційної війни, питання формування стійкої національної свідомості, патріотичних почуттів та готовності молоді до захисту Батьківщини є надзвичайно важливим. Соціальні працівники, які безпосередньо працюють з молодим поколінням, відіграють ключову роль у цьому процесі, сприяючи консолідації суспільства навколо спільних цінностей та ідеалів.

По-друге, зростаюча роль соціокультурної сфери у вихованні. Соціокультурна діяльність має потужний потенціал у формуванні особистості, зокрема її ціннісних орієнтацій та патріотичних почуттів. Залучення молоді до мистецтва, культури, народних традицій та історичної спадщини створює емоційно насичене середовище для засвоєння патріотичних цінностей, розвитку національної самосвідомості та гордості за свою країну. Майбутні соціальні працівники повинні володіти знаннями та вміннями ефективного використання цих засобів у своїй професійній діяльності [5].

По-третє, потреба у якісній професійній підготовці фахівців. Ефективне здійснення патріотичного виховання засобами соціокультурної діяльності вимагає від соціальних працівників не лише теоретичних знань, але й практичних навичок організації та проведення відповідних заходів, розуміння психологічних особливостей молоді та вміння налагоджувати з нею контакт. Тому якісна професійна підготовка майбутніх фахівців, спрямована на формування їхньої готовності до цієї діяльності, є нагальною потребою.

По-четверте, недостатня теоретико-методологічна розробленість проблеми. Незважаючи на важливість патріотичного виховання, питання формування готовності майбутніх соціальних працівників до цієї діяльності, особливо із застосуванням засобів соціокультурної сфери, залишається недостатньо дослідженим. Існуючі підходи часто є фрагментарними та не відображають повною мірою специфіку професійної діяльності соціального працівника в контексті патріотичного виховання.

По-п'яте, соціально-економічні виклики та криза ідентичності. Сучасні соціально-економічні трансформації та інформаційний простір можуть негативно впливати на формування національної ідентичності молоді, призводити до розмивання ціннісних орієнтирів. У цьому контексті цілеспрямована діяльність соціальних працівників з патріотичного виховання є важливим фактором збереження національної самобутності та формування стійкої громадянської позиції молодого покоління [8].

Враховуючи зазначені чинники, дослідження наукових підходів до формування готовності майбутніх соціальних працівників до патріотичного виховання молоді засобами соціокультурної діяльності є своєчасним, актуальним та має важливе теоретичне і практичне значення для розвитку педагогічної науки та системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери в Україні [7]. Результати цього дослідження можуть стати основою для розробки ефективних освітніх програм та

методичних рекомендацій, спрямованих на підвищення якості патріотичного виховання молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На підставі проведеного наукового пошуку з'ясовано, що підготовка соціальних працівників була предметом наукових розвідок багатьох учених як в Україні (С. Архипова, О. Безпалько, Р. Вайнола, І. Зверева, А. Капська, О. Карпенко, І. Ковчина, Л. Міщик, Ж. Петрочко, В. Поліщук, С. Савченко, Л. Штефан, С. Харченко), так і за її межами (М. Богуславський, В. Бочарова, М. Галагузова, І. Зимня, В. Масленников, Є. Холостова, Б. Шапіро).

Проблему підготовки соціальних працівників в умовах європейської інтеграції розглядали в своїх роботах В. Бочелюк, Л. Герасіна, Б. Гершунський, М. Дьяченко, Л. Кандибович, В. Моляко, А. Щербаков та ін. Теоретичні аспекти аналізу освітніх систем, методика аналітичних порівнянь є предметом досліджень К. Корсака, В. Зубка.

Значне місце в наукових працях педагогів, психологів відводиться самому змісту патріотичного виховання молоді та дослідженню знакових систем цього поняття.

Теоретичні засади національно-патріотичного виховання закладено у дослідженнях українських вчених, істориків, педагогів, психологів М. Боришевського, Г. Ващенко, Д. Віконської, Д. Донцова, О. Кульчицького, Ю. Липи, В. Москальця, Г. Філіпчука, Д. Чижевського, М. Шлемкевича, В. Яніва, Я. Яреми та інших. В їхніх працях визначено концепцію, згідно якої серцевиною національного виховання є патріотичне виховання.

Ми посилалися на праці науковців про значення педагогічної практики в процесі формування професійної готовності педагога (Т. Білоусова, О. Гармаш, І. Зязюн, І. Ісаєв, С. Коношенко, В. Поліщук, О. Полякова, В. Сластьонін, А. Щербаков та інші); про розвиток соціальної роботи як нової галузі наукового знання (В. Бочарова, Т. Веретенко, М. Галагузова, П. Гусак, Т. Дмитренко, В. Загвязинський, О. Караман, О. Кузьміна, О. Мудрик, В. Нікітін, В. Поліщук, О. Полякова, Н. Платанова, С. Харченко, Л. Цибулько та інші); про особливості професійної діяльності соціальних працівників (Л. Беляєва, Б. Вульфова, І. Зимня, І. Трубавіна та інші); зміст, форми і методи підготовки соціальних працівників у закладах вищої освіти (Л. Вітебський, Т. Пігалова, Л. Родіна, М. Черкасова та інші).

Ураховуючи постійне поглиблення соціально-економічного значення якісної професійної підготовки здобувачів вищої освіти – соціальних працівників, значення соціо-культурної діяльності у формуванні готовності їх до здійснення патріотичного виховання молоді необхідним є розроблення методологічної бази даної проблеми [9].

Отже, наукові досягнення цих дослідників заклали міцний фундамент для науковій підході до формування готовності майбутніх соціальних працівників до патріотичного виховання молоді засобами соціально-культурної діяльності [12].

Основний матеріал дослідження розкриває сутність наукових підходів до формування готовності майбутніх соціальних працівників до патріотичного виховання молоді засобами соціокультурної діяльності. Аналіз наукової літератури та педагогічного досвіду дозволив виокремити та обґрунтувати комплекс взаємодоповнюючих підходів, що забезпечують системність, цілеспрямованість та ефективність цього процесу.

Нами було виділено такі основні наукові до формування готовності майбутніх соціальних працівників до патріотичного виховання молоді засобами соціально-культурної діяльності для розробки та експериментальної перевірки моделі формування готовності майбутніх соціальних працівників до патріотичного виховання молоді засобами соціально-культурної діяльності. Вона включає такі підходи:

1. Системний підхід – розглядає процес формування готовності як комплексну систему, що складається з взаємопов'язаних елементів.

Цей підхід дає змогу нам визначити компоненти готовності (когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісно-практичний, особистісно-професійний), проаналізувати взаємозв'язків між цими компонентами; вивчити вплив зовнішніх (соціальних, культурних) та внутрішніх (психологічних, педагогічних) факторів на формування готовності; розробити моделі, що враховує всі аспекти процесу. Іншими словами, вивчити, як впливає участь у культурних заходах на рівень патріотичної свідомості здобувачів освіти. Одразу враховуючи експериментальну перевірку, цей підхід дозволяє оцінити вплив експериментальної програми на різні компоненти готовності та проаналізувати статистичні дані для виявлення значущих змін.

2. Особистісно-орієнтований підхід – акцентує увагу на індивідуальні потреби та особливості кожного студента. Даний підхід розкриває можливості для нашого дослідження у вивченні індивідуальних інтересів та потреб здобувачів освіти у сфері соціально-культурної діяльності, розробці індивідуальних освітніх траєкторій, створенні умов для самовираження та розвитку творчих здібностей. Тобто, як приклад, дає можливість в організації культурних заходів, які задовольняють індивідуальні інтереси здобувачів освіти. Щодо етапу експериментальної перевірки, то саме цей підхід дозволяє оцінити вплив індивідуалізованих програм на розвиток патріотичних почуттів та дати аналіз якісних даних (інтерв'ю, есе) для виявлення особистісних змін.

3. Діяльнісний підхід – розглядає освітній як активний процес, що передбачає практичну діяльність.

Діяльнісний підхід у формуванні готовності майбутніх соціальних працівників до патріотичного виховання молоді засобами соціально-культурної діяльності створює умови для залучення здобувачів освіти до активної участі в організації та проведенні соціально-культурних заходів, формування навичок проєктної діяльності, розвиток навичок організації та проведення соціально-культурних заходів.

Відтак санкціонує залучення здобувачів освіти до волонтерської діяльності в культурних проєктах міста [10].

На етапі експериментальної перевірки саме цей підхід уможливорює оцінку рівня сформованості практичних навичок студентів та надає широкий спектр аналізу результатів проєктної діяльності.

4. Соціально-культурний підхід – визначає соціально-культурну діяльність як ефективний засіб патріотичного виховання.

Нами висловлене припущення щодо визначальності даного підходу у нашому дослідженні. Отже, саме цей підхід відкриває шляхи до вивчення впливу соціально-культурного середовища Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради на формування патріотичної свідомості, використання культурних традицій та особливостей регіону в освітньому процесі, створення культурних проєктів, спрямованих на патріотичне виховання.

Таким чином, цей підхід дає змогу авторам організовувати тематичні культурні заходи присвячених видатним українцям.

Окрім цього, на експериментальному етапі він дає змогу оцінити впливу культурних проєктів на формування патріотичних цінностей та проаналізувати зміни у культурній обізнаності студентів [11].

5. Компетентнісний підхід – спрямованість на формування у здобувачів освіти професійних компетентностей, необхідних для роботи з молоддю.

Нами визначено, що після впровадження даного підходу можна ефективно визначити ключові компетентності, необхідних для патріотичного виховання засобами

соціально-культурної діяльності, розроблювати навчальні програми, спрямованих на формування цих компетентностей та тренінги для розвитку комунікативних та організаторських навичок. На рівні експерименту цей підхід дозволяє оцінити рівень сформованості професійних компетентностей здобувачів освіти та проаналізувати результати практичної діяльності студентів.

6. Аксіологічний підхід – визначає систему цінностей як основу патріотичного виховання. Цей підхід дозволяє вивчати систему патріотичних цінностей здобувачів освіти, формувати у них повагу до національної культури, історії, традицій, розвивати моральні якості, такі як чесність, справедливість, відповідальність. Тобто, практично проводити дискусії та бесіди про патріотичні цінності. На етапі експериментальної перевірки: оцінити зміну у ціннісних орієнтаціях здобувачів освіти, проаналізувати якісні дані (есе, інтерв'ю) для виявлення змін у ціннісній сфері.

Ця детальна розробка наукових підходів до формування готовності майбутніх соціальних працівників до патріотичного виховання молоді засобами соціально-культурної діяльності дозволить провести ефективну експериментальну перевірку моделі формування готовності майбутніх соціальних працівників Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія «Харківської обласної ради» до патріотичного виховання молоді засобами соціально-культурної діяльності.

Також нами висловлене пропущення про конкретні очікувані результати. Отже, щодо проблеми формування патріотичної свідомості та громадянської позиції, наступними прогнозованими результатами має бути

- глибоке розуміння історії України, національної культури та традицій;
- виховання почуття гордості за свою країну та готовності до її захисту;
- формування активної громадянської позиції та відповідальності за долю Батьківщини.

Розглядаючи розвиток професійних компетентностей, то на нашу думку, конкретним очікуваним результатом має бути:

- оволодіння методами та технологіями патріотичного виховання засобами соціально-культурної діяльності;
- формування навичок планування, організації та проведення патріотичних заходів;
- розвиток комунікативних, організаторських та творчих здібностей;
- формування вміння працювати в команді та співпрацювати з іншими соціальними інститутами.

Щодо питання підготовка до практичної діяльності майбутніх соціальних працівників до патріотичного виховання молоді засобами соціально-культурної діяльності, то тут мають очікуватися такі результати, як-то :

- забезпечення можливостей для практичного застосування набутих знань та навичок;
- залучення до волонтерської діяльності та участі в соціально-культурних проектах;
- формування готовності до роботи з молоддю, яка пережила травматичні події.

Розкриваючи проблему формування морально-етичних якостей, то результатом має бути:

- виховання емпатії, толерантності та поваги до людської гідності;

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

- розвиток моральних цінностей, таких як чесність, справедливість, відповідальність;

- формування готовності до допомоги іншим та захисту прав людини.

Щодо питання створення сприятливого середовища для майбутніх соціальних працівників до патріотичного виховання молоді засобами соціально-культурної діяльності, то очікуваний результат має бути розглянутий як:

- забезпечення доступу до достовірної інформації про історію та культуру України;
- організація патріотичних заходів та проєктів, що відповідають інтересам молоді;
- створення можливостей для спілкування, обміну досвідом та творчої самореалізації;

- забезпечення психологічної підтримки.

Отже, застосування наукових підходів як-то: системний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, соціо-культурний, компетентесний, аксіологічний до формування готовності майбутніх соціальних працівників до патріотичного виховання молоді засобами соціально-культурної діяльності у результаті формує випускник, який: має глибокі знання з історії України, національної культури та традицій, виявляє патріотичні почуття та переконання, володіє методами та технологіями патріотичного виховання засобами соціально-культурної діяльності, вміє планувати, організовувати та проводити патріотичні заходи, вміє налагоджувати контакт з молоддю та працювати в команді, виявляє емпатію, толерантність, креативність та інші особистісно-професійні якості, готовий до практичної діяльності з патріотичного виховання молоді.

Ці результати відображають комплексний підхід до підготовки майбутніх соціальних працівників, здатних ефективно формувати патріотичну свідомість молоді та сприяти розвитку громадянського суспільства в Україні.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Проведене теоретичне дослідження обґрунтувало актуальність проблеми формування готовності майбутніх соціальних працівників до патріотичного виховання молоді засобами соціокультурної діяльності в умовах сучасних суспільно-політичних викликів України. Встановлено, що ефективне формування цієї готовності потребує комплексного застосування низки наукових підходів. Системний підхід: дозволяє розглядати формування готовності як комплексну систему взаємопов'язаних компонентів та факторів. Особистісно-орієнтований підхід: акцентує увагу на індивідуальних потребах та особливостях студентів. Діяльнісний підхід: розглядає навчання як активний практичний процес. Соціально-культурний підхід: визначає соціокультурну діяльність як ефективний засіб патріотичного виховання. Компетентісний підхід: спрямований на формування необхідних професійних компетентностей. Аксіологічний підхід: визначає систему цінностей як основу патріотичного виховання.

Застосування цих підходів у процесі підготовки майбутніх соціальних працівників сприятиме формуванню випускника, який: має глибокі знання з історії України, національної культури та традицій, виявляє патріотичні почуття та переконання, готовність до захисту країни, володіє методами та технологіями патріотичного виховання засобами соціокультурної діяльності, вміє планувати, організовувати та проводити патріотичні заходи тощо.

Таким чином, комплексне застосування зазначених наукових підходів є ключовим для якісної підготовки майбутніх соціальних працівників, здатних ефективно формувати патріотичну свідомість молоді та сприяти розвитку громадянського суспільства в Україні.

Перспективи подальших досліджень у цій галузі є досить широкими та охоплюють наступні напрями:

Емпірична перевірка розробленої моделі формування готовності: Проведення педагогічного експерименту з метою визначення ефективності запропонованої моделі у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Розробка діагностичного інструментарію: Створення та апробація комплексних методик оцінювання рівня сформованості готовності майбутніх соціальних працівників до патріотичного виховання молоді засобами соціокультурної діяльності на основі розроблених критеріїв та показників.

Вивчення особливостей формування готовності у різних категорій студентів: Дослідження впливу індивідуальних особливостей, освітнього рівня, попереднього досвіду студентів на процес формування їхньої готовності до патріотичного виховання.

Аналіз впливу соціокультурного середовища на процес формування готовності: Дослідження ролі навчального закладу, місцевої громади, молодіжних організацій та інших соціальних інститутів у формуванні готовності майбутніх соціальних працівників до патріотичного виховання молоді засобами соціокультурної діяльності.

Розробка та впровадження інноваційних педагогічних технологій: Пошук та апробація новітніх методів, форм та засобів навчання, спрямованих на підвищення ефективності формування готовності майбутніх соціальних працівників до патріотичного виховання молоді, зокрема з використанням цифрових технологій та інтерактивних методів.

Дослідження міжнародного досвіду: Аналіз зарубіжних практик підготовки фахівців соціальної сфери до здійснення патріотичного виховання молоді та можливостей їх адаптації в українському контексті.

Розробка методичних рекомендацій для викладачів закладів вищої освіти: Створення практичних порад та рекомендацій щодо впровадження розробленої моделі та діагностичного інструментарію у навчальний процес.

Подальші дослідження у зазначених напрямках сприятимуть поглибленню теоретичних знань про процес формування готовності майбутніх соціальних працівників до патріотичного виховання молоді засобами соціокультурної діяльності, розробці ефективних педагогічних технологій їхньої професійної підготовки та підвищенню якості соціально-педагогічної роботи з молоддю в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамчук О. В., Фіцула М. М. Патріотичне виховання студентів вищих технічних навчальних закладів: монографія. Вінниця: Універсум. 2008. С. 147.
2. Авер'янова Н. Національне виховання в контексті глобалізації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер.: Українознавство*. Київ, 2007. Вип. 11. С. 53–56.
3. Бевз Т. Особливості формування громадянської ідентичності в сучасній Україні. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2014. Вип. 3(71). С. 236–246. URL : https://apiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/bevz_osoblyvosti.pdf
4. Бех І. Д., Кириченко В. І., Петрович Ж. В. З Україною в серці (тренінг з патріотичного виховання дітей та молоді) : посібник. Вид. 2-ге, змінене. Харків: Друкарня Мадрид, 2016. 140 с.
5. Бех І. Патріотизм на шляху духовного зростання особистості. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*: зб. наук. праць. 2023. Т. 1. № 2(106). С. 24–36.
6. Кочубей Н. В. Соціокультурна діяльність : навч. посібник. Суми : Університетська книга, 2015. 122 с..

7. Кравченко Т. В. Формування громадянської ідентичності студентів закладів вищої освіти Великої Британії : дис. ... д-ра філософії : 011 / Ін-т проблем виховання НАПН України. Київ, 2023. 228 с.
8. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. Київ: Академвидав, 2018. С. 25–29.
9. Кудря М. М. Педагогічні засади збереження національної ідентичності вищої освіти України в контексті глобалізації : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. Житомир, 2012. 21 с.
10. Кудряшов Р. О., Аршиннікова А. В. Поняття «патріотизм» як основа національної єдності: історичне підґрунтя. *Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії і завдання*: зб. тез методологічного семінару (м. Київ, 6 квіт. 2023 р.). Івано-Франківськ: НАІР, 2023. С. 216–223.
11. Мирошниченко В. О. Організація проектної діяльності учнів на уроках історії в 10-му класі / за заг. ред. К. О. Баханова. Харків : Основа, 2009. 157 с. 5. Організація проектної діяльності учнів: навчально-методичний посібник для студентів освітнього ступеня «магістр» денної та заочної форми навчання / уклад. З. О. Возна. Умань : Видав.- поліграф. центр «Візаві», 2019. 267 с. 6. Пошетун О. І., Фрейман Г. О. Методика навчання історії в школі. Київ : Генеза, 2006. 328 с.
12. Чупрій Л., Сіра О. Патріотичне виховання як чинник формування національної ідентичності в умовах російської агресії. *Krakowskie Studia Małopolskie*. 2022. № 3(35). С. 27–46.
13. Щербина-Яковлева, О.Ю. Поняття соціокультурної діяльності: філософські та культурологічні виміри. *Світогляд – Філософія – Релігія*. Суми: СумДУ. 2017. Вип. 12. С. 71–78.

REFERENCES

1. Abramchuk O. V., Ficula M. M. (2008). Patriotychne vykhovannya studentiv vyshhyx texnichnyx navchal'nyx zakladiv: monohrafiya. Vinnycya: Universum.. S. 147. [in Ukrainian].
2. Aver'yanova N. (2007). Nacional'ne vykhovannya v konteksti hlobalizaciji. Visnyk Kyivskoho nacional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ser.: Ukrayinoznnavstvo. Kyiv. Vyp. 11. S. 53–56. [in Ukrainian].
3. Bezv T. Osoblyvosti formuvannya hromadyans'koyi identychnosti v suchasnij Ukrayini. Naukovi zapysky Instytutu politychnyx i etnonacional'nyx doslidzhen' im. I. F. Kurasa NAN Ukrayiny. 2014. Vyp. 3(71). S. 236–246. URL : https://apiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/bezv_osoblyvosti.pdf. [in Ukrainian].
4. Bex I. D., Kyrychenko V. I., Petrochko Zh. V. Z Ukrayinoyu v serci (treninh z patriotychnoho vykhovannya ditej ta molodi) : posibnyk. Vyd. 2-he, zminene. Xarkiv: Drukarnya Madryd, 2016. 140 s. [in Ukrainian].
5. Bex I. Patriotyzm na shlyaxu duxovnoho zrostannya osobystosti. Duxovnist' osobystosti: metodolohiya, teoriya i praktyka: zb. nauk. Prac'. 2023. T. 1. № 2(106). S. 24–36. [in Ukrainian].
6. Kochubej N. V. Sociokul'turna diyal'nist' : navch. posibnyk. Sumy : Universytets'ka knyha, 2015. 122 s. [in Ukrainian].
7. Kravchenko T. V. Formuvannya hromadyans'koyi identychnosti studentiv zakladiv vyshhoyi osvity Velykoyi Brytaniyi : dys. ... d-ra filosofiyi : 011 / In-t problem vykhovannya NAPN Ukrayiny. Kyiv, 2023. 228 s. [in Ukrainian].
8. Kremen' V.H. Filosofiya lyudynocentryzmu v osvith'omu prostori. Kyiv: Akademvydav, 2018. S. 25–29 [in Ukrainian].
9. Kudrya M. M. Pedagogichni zasady zberezheniya nacional'noyi identychnosti vyshhoyi osvity Ukrayiny v konteksti hlobalizaciji : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / Zhytomyr. derzh. un-t im. I. Franka. Zhytomyr, 2012. 21 s. [in Ukrainian].
10. Kudryashov R. O., Arshynnikova A. V. Ponyattya «patriotyzm» yak osnova nacional'noyi yednosti: istorychne pidhruntia. Nacional'no-patriotychne vykhovannya ditej ta molodi v umovax voyennoho stanu ta povoyennoho vidnovlennya Ukrayiny: stratehiyi i zavdannya: zb. tez metodolohichnoho seminaru (m. Kyiv, 6 kvit. 2023 r.). Ivano-Frankivs'k: NAIR, 2023. S. 216–223. [in Ukrainian].

11. Myroshnychenko V. O. Orhanizaciya proektnoyi diyal'nosti uchniv na urokax istoriyi v 10-mu klasi / za zah. red. K. O. Baxanova. Xarkiv : Osnova, 2009. 157 c. 5. Orhanizaciya proektnoyi diyal'nosti uchniv: navchal'nometodychnyj posibnyk dlya studentiv osvith'oho stupenya «mahistr» dennoyi ta zaochnoyi formy navchannya / uklad. Z. O. Vozna. Uman' : Vydav.- polihraf. centr «Vizavi», 2019. 267 s. 6. Pometun O. I., Frejman H. O. Metodyka navchannya istoriyi v shkoli. Kyiv : Heneza, 2006. 328 s. [in Ukrainian].
12. Chuprij L., Sira O. Patriotychne vyxovannya yak chynnyk formuvannya nacional'noyi identychnosti v umovax rosijs'koyi ahresiyi. Krakowskie Studia Małopolskie. 2022. № 3(35). S. 27–46. [in Ukrainian].
13. Shherbyna-Yakovleva, O.Yu. Ponyattya sociokul'turnoyi diyal'nosti: filosofs'ki ta kul'turolohichni vymiry. Svitohlyad – Filosofiya – Relihiya. Sumy: SumDU. 2017. Vyp. 12. S. 71–78. [in Ukrainian].